

GALCSIK ZSOLT: NÓGRÁD MEGYE KÖZIGAZGATÁSI ÉS TERÜLETI VÁLTOZÁSAI (1872–2005)

„Öreges és fiatalok egyaránt büszkék voltak a városkára, és úgy vélték: igazságtalanság érte őket, amikor a rövidlátó tudatlanság folytán falunak nevezték az általuk városnak tisztelt helységet.”

(Pulszky Terézia: Egy magyar hölgy emlékirata.)

A, Nógrád megye kialakulása és közigazgatási változásai 1872-ig

Nógrád vármegye, mint közigazgatási terület a Magyar Királyságban, az Ipoly folyó medencéjében, a Zagyva és a Galga folyók felső szakaszán, nagyrészt erdős-hegyes vidéken alakult ki. Északon Zólyom vármegye, keleten Gömör (és Kishont) vármegye, Heves vármegye, délen Pest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun) vármegye, nyugaton Hont vármegye határolta. Területe 4355 km², székhelye Balassagyarmat volt.

A honfoglaló őseink a 9. század végén a vármegye keleti és déli vidékeit, 900 körül az Ipoly-völgyet szállták meg. Szent István korában várispánságát Nógrád vára körül szervezték. Egyházigazgatása megoszlott az esztergomi érsekség és a váci püspökség között. Mindkét egyházmegyében nógrádi főesperességet szerveztek. (Északi részén 1210 óta ismert Nagy-Nógrád a füleki, losonci, gácsi, szécsényi, gyarmati részekkel, átnyúlva Hont vármegyébe, a déli részén Kis-Nógrád, nógrádi, sziráki és gyarmati részekkel). A 12. században a királyi vármegye rendszer fölbomlásakor Nógrád vára a püspökségé lett.

A tatárdúláskor a mongol sereg átvonulási területként részben elpusztult. A 14. században kb. 290 lakott hely ismert. Az 1332-es pápai tizedjegyzék alapján Vác, Verőce, Maros, Gyarmat, Losonc és Fülek mezőváros lehetett. Településeinek száma a 15. századra 370-re gyarapodott, a 14-15. században számos vár állott.

A várháborúk korában a török hódítók 1544-ben bevették Nógrádot, vidékén megszervezték a nógrádi szandzsákot. 1552-ben Szécsényt és környékének várait foglalták el és megalakították a szécsényi szandzsákot. 1554-ben Fülek és környéke esett el, itt pedig a füleki szandzsákot hozták létre. 1573-ban a divényi várat és vidékét hódították meg és ezek részeit a hatvani szandzsákba osztották be.

A tizenötéves háborúban a királyi csapatok számos nógrádi várat foglaltak vissza a töröktől. 1594-ben Nógrádot és szinte a teljes vármegyét felszabadították és helyreállították a vármegye közigazgatását. 1647-ben 213 lakott helyet és 7 adómentes végvárat írtak össze, a lakosság önvédelmére pedig létrehozta a parasztvármegyét.

Az 1663-1685 közötti harcokban Nógrád vármegye déli része Nógrád várával újból a töröknek hódolt. A török háborúk idején a protestantizmus mindkét változata (evangélikus, református) megjelent, több egyházközséget alakítottak. Ezt erősítette a felszabadító háborúk utáni újraterelítések. Új birtokosok jelentek meg Nógrád vármegyében. Az elpusztult területekre tótokat és németeket telepítettek.

A 14-16. századig (Balassa)Gyarmat a vármegye székhelye, ezután a vármegyei közgyűléseket Salgó, majd Fülek várában, 1554 után Zólyomban, Szécsényben, Losoncon, Gácson tartották. 1750–1790 között Nógrád nemessége Szügyben tartotta gyűléseit. 1790-ben épült fel Balassagyarmaton az új vármegyeháza.

1773 után újjászervezték a járásait: füleki, losonci, kékkői és szécsényi. II. József (1780–1790) területrendezése a nemesi vármegyét fölszámolta, a vármegyét 1785–1790 között a III. Pesti Kerületbe osztotta. Nógrád vármegyét a király halála után helyreállították. Az önkényuralom korában (1849–1860) a III. Pozsonyi Kormánykerület része lett.

1860-ban a régi vármegyei határokat visszaállították, önkormányzatát visszaszerezte. Újra megszerveződött a balassagyarmati, a füleki, a losonci, a nógrádi, a szécsényi és a sziráki járás.

A települések első közigazgatási reformját 1871-ben hajtották végre, ekkor fogadták el az első községi törvényt (1871. évi XVIII. tc.), majd rövidesen, 1886-ban új községi törvény (1886. évi XXIII. tc.) született.

A törvények háromféle községet ismertek: a kisközséget, a nagyközséget és a rendezett tanácsú várost. Ennek következtében Balassagyarmat, Fülek, Szécsény, Szirák elveszítette mezővárosi rangját és nagyközségek lettek. Egyedül Losonc lett rendezett tanácsú város.

Az említett községi törvény értelmében Nógrád Vármegye Törvényhatósági Bizottsága 1872-ben alkotta meg a települések közigazgatási beosztásának szabályrendeletét a 194/1872. szám alatt. Ugyanezzel a határozatszámmal menetközben módosították a korábban elfogadott tényeket, így téve véglegessé a vármegye területi beosztását. Hat járás 167 településének beosztása a következő:

Csoport száma	Járás neve	Csoport száma	Járás neve
I.	<i>I., A balassagyarmati járásban</i>	II.	1. Szécsény Kovácsi 2. Varbó 3. Kis és Nagy Kér 4. Zobor 5. Petó
	<i>A., Nagy községek</i>	III.	1. Busa 2. Csalár 3. Nagy Zellő 4. Kis Zellő 5. Galábocs
	1. Balassa Gyarmath 2. Vadkert		
	<i>B., Kis községek</i>		
	1. Csitár 2. Trázs 3. Hugyag 4. Iliny 5. Marczal		

Csoport száma	Járás neve	Csoport száma	Járás neve
IV.	1. Szklabonya 2. Zsély 3. Kis Ujfalu 4. Ebeczk 5. Óvár	III.	1. Verőcze 2. Kis Maros 3. Kis Oroszi
V.	1. Kékkő 2. Nagy Kürtös 3. Kis Kürtös 4. Kis Sztráczin 5. Nagy Sztráczin 6. Lest	IV.	1. Keszeg 2. Alsó Petény 3. Felső Petény 4. Legénd
VI.	1. Dejtár 2. Patak	V.	1. Diós Jenő 2. Tolmács 3. Rétság és Jásztelek puszta
VII.	1. Szent Péter 2. Felső Esztergály 3. Alsó Esztergály 4. Szelcz 5. Szárazbrezó 6. Zsihlava 7. Nagy Lam	VI.	1. Nógrád 2. Berkenye
VIII.	1. Szügy 2. Mohora 3. Nándor 4. Bakó 5. Csesztve 6. Riba 7. Patvarcz	VII.	1. Nagy Oroszi 2. Horpács 3. Borsos Berinke
	II. A nógrádi járásban	VIII.	1. Tereske 2. Bánk 3. Puszta Berki 4. Alsó és Felső Szátok
	A., Nagy község	IX.	1. Romhány 2. Alsó és Felső Bodony 3. Szente 4. Ecset 5. Debercsény
	1. Kosd	X.	1. Felső Sáp 2. Alsó Sáp} 3. Nézsa 4. Alsó és Felső Szécsénke
	B., Kis községek		III. A losonczy járásban
I.	1. Pencz 2. Rád	I.	B., Kis községek 1. Losoncz Tugár 2. Nagy Falu 3. Apátfalva, Szalatnya, Fábiánka és Kisfalu puszta} 4. Videfalva 5. Miksi
II.	1. Nóténcs 2. Agárd 3. Szendehely és Katalina 4. Puszta Szántó		

Csoport száma	Járás neve	Csoport száma	Járás neve
II.	1. Vilke, Nagy Dályó és Rudnok puszta} 2. Panyi Darócz 3. Jelsőcz 4. Tórinccs, Rárós és Parlag puszta 5. Ráros Múlyad, Felváz puszta	VII.	1. Lónyabánya 2. Tosoncza 3. Udornya 4. Podrecsány 5. Dobrocs 6. Kotmanlehota 7. Vámosfalva 8. Alsó és Felső Bzova
III.	1. Alsó Sztregova 2. Felső Kisfalu 3. Závoda 4. Darócza 5. Felső Sztregova 6. Borosznok 7. Szenna 8. Priboj 9. Felső Kelecsény 10. Kis Libercse	VIII.	1. Divény 2. Divény Oroszi 3. Fűrész 4. Buda Lehota 5. Rózsa Lehota 6. Kis Tugár
IV.	1. Turopolya, Dolina és Lehota puszta} 2. Ó Huta és Baláshuta 3. Alsó és Felső Tiszovnyik 4. Veres 5. Süllye	<i>IV. A sziráki járásban</i>	<i>A., Nagy község</i> 1. Szirák
V.	1. Abelova 2. Nedelistye 3. Madacska 4. Lentvora 5. Felső Hartyán 6. Polichnó	<i>B., Kis községek</i>	I. 1. Kálló 2. Erdő Tarcsa
VI.	1. Gács 2. Lupocs 3. Maskova 4. Gácslehota 5. Nagy Libercse 6. Gácsfalu 7. Gergelyfalu 8. Tamási 9. Prága	II.	1. Palotás 2. Héhalom 3. Dengeleg 4. Bágyon
		III.	1. Lőrinczi 2. Zagyva Szántó
		IV.	1. Jobbágyi 2. Szarvas Gede
		V.	1. Ecseg 2. Kozárd
		VI.	1. Buják 2. Csécse 3. Bokor
		VII.	1. Szentivány 2. Alsó és Felső Told 3. Kutasó 4. Garáb

Csoport száma	Járás neve	Csoport száma	Járás neve
VIII.	1. Szöllős 2. Mátra Verebély 3. Sámsonháza 4. Csengerháza 5. Kis és Nagy Bárkány	III.	1. Karancs Keszi 2. Lipta Gerge 3. Kis Gerge 4. Mihály Gerge 5. Litke
IX.	1. Terény 2. Herencsény 3. Szanda és Várallya 4. Surány 5. Kis Haláp 6. Nagy Haláp	IV.	1. Endréfalva 2. Piliny 3. Felfalu 4. Dolány
X.	1. Berczel 2. Becske 3. Kövesd 4. Guta és Ordas	V.	1. Alsó Ludány 2. Felső Ludány 3. Szakal 4. Halászi 5. Pöstény
XI.	1. Vanyarcz 2. Bér 3. Erdőkürt és Uzsa	VI.	1. Varsány 2. Sipek 3. Rimócz 4. Hollókő 5. Lócz
XII.	1. Heréd 2. Kökényes		
V. A szécsényi járásban		VI. A füleki járásban	
	<i>A., Nagy község</i>	<i>A., Nagy községek</i>	
	1. Szécsény	1. Fülek	
	<i>B., Kis községek</i>	2. Salgó Tarján, Ponyi és Salgó pusztákkal}	
I.	1. Megyer 2. Gécz 3. Luczín 4. Sós Hartyán 5. Tót Marokháza 6. Szúpatak	3. Málnapataka a hozzátartozó pusztákkal}	
		<i>B., Kis községek</i>	
II.	1. Karancs Ság 2. Ság Ujfalu 3. Szalma és Puszta Tercs 4. Etes 5. Kis Hartyán	I.	1. Rapp 2. Kalonda 3. Tarnócz 4. Mulyadka 5. Terbeléd 6. Pilis, Romhány és Mucsiny}

Csoport száma	Járás neve	Csoport száma	Járás neve
II.	1. Galsa 2. Fülel Kovácsi 3. Fülel Kelecsény 4. Perse 5. Ipoly Nyitra 6. Sávoly 7. Bolgárom 8. Korlát	VII.	1. Ragyolcz 2. Fülel Püspöki 3. Csákányháza 4. Somosujfalu 5. Somoskő
III.	1. Pincz 2. Nagy Darócz 3. Ipoly Bolyk 4. Kálnó és Garáb	VIII.	1. Homok Terenne 2. Mátra Szele 3. Mátra Novák 4. Kazár 5. Nemti
IV.	1. Poltár 2. Berzencze 3. Zelene 4. Sós Lehota 5. Cseh Brezó	IX.	1. Czered 2. Hidegkút 3. Ó Bást 4. Vecseklő 5. Bárna 6. Pogony
V.	1. Rónya 2. Uhorszka 3. Hradistya 4. Korna 5. Bisztricska 6. Ozdin	X.	1. Kis Terenne 2. Vizslás 3. Andrásfalva 4. Alsó és Felső Pálfalva 5. Baglyas Allya
VI.	1. Szino Bánya 2. Turicska 3. Mlágyo	XI.	1. Lapujtó és Baksaháza 2. Karancs Berény 3. Karancs Apátfalva 4. Karancs Allya
		XII.	1. Zagyva és 2. Zagyva-róna}

B, Közigazgatási változások 1872-1920-ig, a trianoni békeszerződés életbeléptetéséig

Az 1871. évi, majd az 1886. évi községi törvények – mint ahogyan említettük – megszüntették a települések mezővárosi rangját, nagyközségek vagy kisközségek lettek. Számos település ezt sérelmesnek tartotta s egyszerűen „nem” hajtották végre az 1871-es rendelkezéseket. Ezt jól jellemzi Szécsény esete is, ahol a legnagyobb sértésnek tartották, hogy a településüket egyszerűen csak nagyközségnek nevezték, amikor ők mindig (1334 óta) városiak voltak. Mutatja egy anekdota is, miszerint a „konflis az 1896-ban megnyíló vasútállomásra érkező

utast, mivel az azt mondta, hogy hajtson a község házára, a szomszédos Ludányba vitte.” A községi törvények megszületését követően a település hivatalos iratait sokáig így használták: „Szécsény mezőváros”, sőt az 1910–1920-as években fejleceken a „Szécsény mezőváros nagyközsége” megjelölést. Hogy kifejezzék a település érdemeit, fontosságát és nagyságát, 1896-ban indítványozták, hogy Szécsény nevét változtassák meg, legyen „Nagy-Szécsény”. Ezt 1900-ban hagyta jóvá a Belügyminisztérium, de 1905-ben visszakapta az eredeti nevét.

A vármegye életében 1881-ben történt egy jelentős területi változás. A korábban már kérvényezett, majd törvényileg elfogadott intézkedés eredményeként Kisorozsi községet Nógrád vármegyéből Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyébe csatolták át.

E fejezet korszakhatáráig, a trianoni békeszerződésig öt vármegyei szabályrendeletet fogadtak el. 1881: hat járás (balassagyarmati, nógrádi, szécsényi, losonci, sziráki, füleki) 276 település; 1884: hét járás (balassagyarmati, nógrádi, szécsényi, losonci, gácsi, sziráki, füleki) 274 település; 1901: hét járás (balassagyarmati, nógrádi, szécsényi, losonci, gácsi, sziráki, füleki) 266 település; 1905: hét járás (balassagyarmati, füleki, gácsi, losonci, nógrádi, szécsényi, sziráki) 263 település; 1916: nyolc járás (balassagyarmati, nógrádi, szécsényi, kékkői, gácsi, losonci, salgótarjáni, sziráki) 258 település.

Az 1898. évi IV. tc. értelmében, melyet az ország településeinek helynevei rendezése tárgyában fogadtak el, létrehozták az Országos Törzskönyv Bizottságot. Elsődleges feladata volt a helyneveknek a kor helyesírásának megfelelő egységes nyelvi szerkezetbe foglalása, az idegenhangzásúak magyarosítása, valamint a települések és külterületi lakott helyeknek törzskönyvbe való felvétele.

A Vármegyei Törvényhatósági Bizottság által szakértőkből létrehozott bizottság Nógrád vármegye valamennyi településének elnevezését megvizsgálta, és javaslatot tett az esetleges változtatásokra. Arra törekedtek, hogy magyar hangzású helynevek kerüljenek kiválasztásra és elfogadásra. Számos esetben kikérték az Országos Levéltár véleményét is. Természetesen voltak viták, amikor más javasolt a vármegye, a Törzskönyv Bizottság és más az érintett település. Ilyen esetekben a végső döntést a Belügyminisztérium mondta ki. Nógrád vármegyében 1904–1905 között zajlott le a községneveknek egységes szerkezetbe foglalása. Tekintettel arra, hogy a nyomtatásban is megjelent végleges szöveg tartalmazza a változtatás indokát, ezért ennek újbóli közzétételét szükségesnek tartottam:

5998-1905-77. jkv. szám. Az alispán előterjesztése Nógrád vármegye községi és helyneveinek az 1898. évi IV. t.-cz. értelmében való rendezése tárgyában. Véghatározat.

Az törvényhatósági bizottság miként 1904. évi május 3-án tartott közgyűlésében hozott 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatában, úgy ezúttal is készséggel ragadja meg az alkalmat arra, hogy a községi és helyneveknek az 1898. évi IV. t.cz. rendelkezései követelte országos rendezését elősegítse s ezért a már hivatkozott törvénycikk által előírt szempontok, az országos községi törzskönyvbizottság javaslatának, továbbá a törvényhatósági bizottság 8428-1904. 237. jkv.

sz. véghatározatában, de különösen a községek képviselőtestületei által hangoztatott kívánalmaknak figyelembe vételével a községi nevek rendezésére és az egyes lakott helyek törzskönyvelésére vonatkozó részletes javaslatát az országos községi törzskönyvbizottság útján a belügyi m. kir. minister urhoz az alábbiakban felterjeszti.

A kisebb jelentőségüknél fogva nem törzskönyvelendő s az alábbi részletezésnél fel nem sorolt helyneveknek a községek képviselőtestületei által javaslatba hozott megállapításához a törvényhatósági bizottság minden külön észrevétel nélkül hozzájárul.

Az egyes községi neveknek az 1898. évi IV. t.-cz. értelmében való megállapítását s a jelentősebb helynevek törzskönyvelését illetőleg a törvényhatósági bizottság a következőket hozza javaslatba:

I. A központi járás:

1. Alsó-Esztergály község neve, egyszóba írva Alsóesztergály s hasonlókép
2. Bakó község neve Bakó.
3. Balassa-Gyarmat nagyközség neve Balassagyarmat maradhat. Ezen községben az Illési puszta és a Nyires puszták nevei lennének jelentőségüknél fogva törzskönyvelendők.

4. Csesztve községre nézve az országos községi törzskönyvbizottság a Nyirescsesztve nevet hozta javaslatba, a törvényhatósági bizottság azonban a maga részéről szintén a község azon kívánságához csatlakozik, hogy a község neve változatlanul meghagyassék, mert a község a vármegye egyik történelmi nevezetességű családjának, a Madách családnak évtizedeken keresztül képezi birtokát, több történelmi jelentőségű esemény színhelye volt (lásd Mocsáry Nógrád-vármegye monographiáját) s több azonos nevű község az országban amugy sincsen, a Nyires jelző pedig már azért sem volna alkalmas, mert a Nyires puszta nem a községhez, hanem Balassagyarmat nagyközséghez tartozik.

E községben törzskönyvelendő a Galiba puszta lenne (nagyobb földbirtokos fajkutyászat).

5. Csitár község neve változtatást nem igényel. Törzskönyvelendő a Gárdonypuszta lenne (uradalmi központ, szeszgyár).

6. Debercsény

7. Dejtár

8. Ebeczk

9. Felső-Esztergály községek nevei - az utóbbi egy szóba írva mint Felsőesztergály - meghagyandók.

10. Haláp község nevét az országos közs. törzskönyvbizottság Nagyhalápra kívánná megváltoztatni. Tekintettel azonban arra, hogy a község a zalavármegyei Halápnál jóval kisebb s hogy a nagyon gyakori jelzők szerencsésen elkerülhetők a község földrajzi fekvéséből vett vonatkozással, a törvényhatósági bizottság a maga részéről Cserháthaláp nevet hozza javaslatba.

11. Herencsény

12. Húgyag
13. Iliny
14. Kékkő község nevei változatlanul maradhatnak. Ez utóbbi községben a Récska puszta lenne törzskönyvelendő.
15. Kis-Kér és Nagy-Kér község neve az orsz. közs. törzskönyvbizottság és a község kívánságához hiven Ipolykér.
16. Kis-Kürtös község neve Kiskürtös.
17. Kis-Sztráczin község neve a 8428-1904. 237. jkv. számú véghatározatban foglaltakhoz hiven Kishalom.
18. Kisujfalu község neve pedig – minthogy amúgy is a Kürtöspatak völgyében fekszik – Kürtösujfalu névvel lenne felcserélendő.
19. Lest nagyközség neve meghagyandó.
20. Marczal község nevét az orsz. közs. törzskönyvbizottság Magasmarczal-ra kívánta megállapítani. A törvényhatóság a község kívánságához képest a Nógrádmarczal nevet hozza javaslatba. E községben az Éva kőszénbánya és Borbála kőszénbánya telepek nevei törzskönyvelendők.
(innét a sorszám eredetileg van elszámozva!)
23. Nagy-Sztráczin község neve a 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatban foglaltakkal egyezően Nagyhalom.
24. Nándor község neve pedig Magyaránádorra lenne megváltoztatandó. E községben a Kelecsénypuszta neve törzskönyvelendő (uradalom, ménes).
25. Óvár
26. Patak
27. Patvarcz községek neve meghagyandó.
28. Riba község neve – miként az a 8428-904. 237. jkv. számú véghatározatban is javasoltatott – Ipolyszög-re változtatandó meg.
29. Surány község nevét az országos községi törzskönyvi bizottság által javasolt Szandasurány névtől eltérőleg a törvényhatóság a község kérelmével s az alispán javaslatával egyezően a község földrajzi fekvésének megfelelőbb Cserhátsurány névre javasolja megváltoztatni.
30. Szécsény-Kovácsi nevét a község Ipolykovácsira kérte megváltoztatni, minthogy azonban a község jelenlegi ősi neve a földrajzi fekvés megállapítására is alkalmas, de igen magyaros hangzású is, annak megváltoztatásához a törvényhatósági bizottság hozzá nem járul. E községben a Pető puszta lenne törzskönyvelendő (önálló község volt).
31. Szelcz község nevét a község Kékkőszelczére kérte megváltoztatni. A törvényhatósági bizottság 8428-1904.-237. jkv. sz. véghatározatában is javasolt Erdőszele névhez ragaszkodik.
32. Szent-Péter neve hasonlóképp a község kérelmére Nógrádszentpéter névre lenne átváltoztatandó. E községben a Hájpuszta neve törzskönyvelendő lenne.
33. Szklabonya község neve a 8428-1904.-237. jkv. véghatározattal egyezően Kürtabonyra javasoltatik megváltoztatni.
34. Szügy község neve érintetlenül maradhat.
35. Trázs község neve a 8428-1904-237. jkv. sz. véghatározattal egyezően Órhalom.

36. Turopolya község neve szintén a hivatkozott véghatározatban tett javaslattal egyezően Turmezőre lenne átváltoztatandó.

37. Vadkert község az orsz. közs. törzskönyvbizottság s az országos levéltár által ajánlott Érsekvadkert név helyett a Nagyvadkert nevet választotta. Tekintettel azonban arra, hogy a község már évszázadok óta primási birtok székhelye, a törvényhatóság a maga részéről szintén az Érsekvadkert nevet hozza javaslatba. E községben a Szentjános és Szentlőrincz puszták nevei lennének törzskönyvelendők.

38. Varbó község neve Ipolyvarbóra lenne megváltoztatandó megkülönböztetésül a többi hasonló nevű községtől.

39. Zsély község neve változatlanul meghagyandó. E községben a zsélyi sóárfürdő telep volna törzskönyvelendő.

40. Zsílava község nevét a törvényhatóság 8428-1904.-237. jkv. sz. véghatározatában s a község is Zselenyékre kívánta megváltoztatni. Ez alkalommal a törvényhatóság szintén az orsz. közs. törzskönyvbizottság által javasolt magyárosabb hangzású Csalányos nevet hozza javaslatba.

II. A füleki járás.

41. Alsó- és Felső-Pálfalva község nevét a törvényhatóság egyszerűen Pálfalva-ban kéri megállapítani. E községben az Erzsébethuta és Frigyesakna telepek törzskönyvelendők.

42. Andrásfalva és

43. Baglyasalja községek nevei változatlanul meghagyandók. E községben a Baglyasalja bánya és Kővár bányatelep nevei törzskönyvelendők.

44. Bárna

45. Bolgárom

46. Csákányháza

47. Czered községek nevei érintetlenül hagyandók. E községben a Tótujfalu puszta neve törzskönyvelendő (valaha község volt.)

48. Fülek

49. Fülek-Kelecsény, mint Fülekkelecsény

50. Fülek-Kovácsi, mint Fülekkovácsi meghagyandó. E községben a Kurtány puszta neve törzskönyvelendő.

51. Fülek-Püspöki, mint Fülekpüspöki meghagyandó.

52. Galsa község neve az orsz. közs. törzskönyvbizottság s a község kérelméhez Ipolygalsára lenne átváltoztatandó.

53. Hidegkút község nevét az orsz. közs. törzskönyvbizottság Somoskőhidégkút névre javasolta átváltoztatni. A község viszont a mellette levő Medves hegység után Medveshidegkút nevet választotta. A törvényhatóság szintén az utóbbi névhez járul hozzá, mint a melyik a földrajzi fekvésnek is jobban megfelel. E községben a Felsőutas puszta neve törzskönyvelendő.

54. Homokterenne község nevének meghagyásához tekintettel az orsz. közs. törzskönyvbizottság s a község egybehangzó javaslatához a törvényható-

ság hozzá ezuttal sem járulhat, hanem annak a 8428-1904.-237. jkv. sz. véghatározatban is kívánt Homokterenye névre való átváltoztatását kívánja. Ugyanis e község a régi okmányokban mindenütt mint Homokterenye fordul elő. S hogy ez volt a község ősi neve, az abból is igazolva van, hogy a Terenyey grófi család is e nevet viselte, de a palócz nép is „Terenyének” hívja a községet. A Homokterenne elnevezés csupán a Bach korszakbeli német és cseh hivatalnokok rossz kiajtása folytán fordult el az ősi Homokterenye névről. E községben a Mizserfa bányatelep név törzskönyvelendő.

55. Ipoly-Nyitra neve mint Ipolynyitra és

56. Karancsalja község neve változatlanul meghagyandó. E községben a Gyurtyános puszta és a Bikóbik bányatelep neve törzskönyvelendő.

57. Karancs-Apátfalva neve egy szóban mint Karancsapátfalva továbbá

58. Karancs-Berény neve szintén egy szóban mint Karancsberény és

59. Kazár község neve meghagyandó, ez utóbbi jelen alakjában. E községben a Székvölgy kőszénbánya telep neve törzskönyvelendő.

60. Kis-Bárkány neve mint Kisbárkány meghagyandó.

61. Kisterenne község nevének érintetlenül hagyásához a törvényhatóság hozzá nem járulhat, hanem azt a (Homokterenne községnél lásd 54. sz. alatt) felhozott indokoknál fogva Kisterenye névben kéri megállapítani. E községben a Kotyháza puszta és Márkása puszta nevek, ez utóbbi pedig arra tekintettel, hogy Tótmarokháza község neve (lásd 80. sz. a.) lesz Márkházára megváltoztandó mint Pusztamárkháza törzskönyvelendők.

62. Korlát község nevét a törvényhatóság az orsz. közs. törzskönyvbizottsággal egyértelműleg Korlátira javasolja a többi hason község nevével való megkülönböztetés végett megváltoztatni. E községben a korláti kőbánya és Czövekfalva puszta nevek törzskönyvelendők.

63. Lapujtó község neve érintetlenül hagyandó. A Baksaháza puszta neve törzskönyvelendő.

64. Mátra-Novák egy szóban mint Mátranovák s ugyiszintén

65. Mátra-Szele egy szóban mint Mátraszele meghagyandó. E községben a Jánosakna és Csibajbánya bányatelep nevek törzskönyvelendők.

66. Mátra-Szóllós mint Mátraszóllós meghagyandó. A Csontfalu neve törzskönyvelendő.

67. Mátra-Verebély egy szóban mint Mátraverebély

68. Nagy-Bárkány mint Nagybárkány és

69. Nemti község neve változatlan maradhat. E községben a Nemtibánya bányatelep név törzskönyvelendő.

70. Ó-Bást mint Óbást és

71. Perse község neve meghagyandó. E községben a Bozita puszta neve törzskönyvelendő.

72. Pogony és

73. Ragyolcz községek neve meghagyandó. E községben a Sátorosbánya telepnév törzskönyvelendő.

74. Salgó-Tarján nagyközség neve egy szóba írva Salgótarján-nak lenne megállapítandó. Az aczélgyártelep, Ujakna, Forgáchakna, Emmaakna, Jakabtárna, Ujjózsefakna, Salgóbánya és Vadaskert puszta és telepnevek törzskönyvelendők.

75. Sámsonháza község neve meghagyandó.

76. Sávoly község neve az orsz. közs. törzskönyvbizottság javaslatához képest Füleksávolyra lenne átváltoztatandó.

77. Somos-Ujfalu község nevének megváltoztatását az orsz. közs. törzskönyvbizottság Somoskőujfalu-ra kérte. A község azonban eredeti nevének meghagyását kéri. Minthogy azonban egy Somosujfalu község Sárosvármegyében létezik s a vármegye községneveinek rendezése alkalmával a község neve érintetlenül hagyatott, de Somos-Ujfalu község amugy is Somoskő várának telepítéséből keletkezett; a törvényhatóság a maga részéről nem emel kifogást a község nevének megváltoztatása ellen, hanem a hosszú Somoskőujfalu név helyett a Somosfalu nevet hozza javaslatba.

78. Somoskő és

79. Szupatak község neve meghagyandó.

80. Tót-Marokháza község nevének Márkházára való átváltoztatását a törvényhatóság nem kifogásolja, tekintettel azonban arra, hogy Nógrád vármegyében Kisterenne község (lásd 61. sz. a.) területén fekszik egy Márkháza nevű puszta, a törvényhatósági bizottság Tót-Marokháza nevét ugyan az orsz. levéltár közlése szerint alapítójáról Márkháza névre javasolja megváltoztatni, ez esetben azonban a Márkháza puszta neve lenne jelzővel ellátandó.

81. Vecseklő

82. Vizslás

83. Zagyva-Róna, ez utóbbi község neve egy szóban mint Zagyvaróna meghagyandó. E községben az Inászóbánya és Rónabánya telepnevek lennének törzskönyvelendők.

III. A gácsi járás.

84. Abelova község a törvényhatóság 8428-904.-237. jkv. sz. véghatározatában javaslatba hozott Abaháza név helyett az Abelfalva nevet választotta. A törvényhatóság azonban ezuttal is a magyarosabb Abaháza névhez ragaszkodik.

85. Alsósztrégova község nevét a törvényhatóság miként 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatában, úgy most is változatlanul meghagyni kéri, mert e község hazánk nagy költőjének, Madách Imrének lakhelye lévén a jelenlegi elnevezés változatlan fentartását nemzetünk eme hírneves fiának emléke iránt érzett kegyelele követeli meg.

86. Alsó-Tiszovnyik község neve a 8428-1904. 237. számú véghatározattal egyezően Alsótisztásra lenne átváltoztatandó, míg

87. Borosznok község amugy is magyaros hangzású neve érintetlen marad.

88. Buda-Lehota község neve Budaszállásra lenne megállapítandó.

89. Divény és ugyszintén

90. Divény-Oroszi község neve az utóbbi azonban mint Divényoroszi meghagyandó lenne. A község ugyan a Divényoroszi nevet a Dombos névvel óhajtáná felcserélni, ezen kérelmét azonban a törvényhatóság teljesíthetőnek s indokoltnak nem találja, amennyiben a községnek amugy is igen magyaros hangzásu neve van. Az ezen községhez tartozó Bzova pusztá neve törzskönyvelendő, amennyiben e pusztá a XIX. század első felében önálló község volt.

91. Felső-Sztregova község neve, mint Felsősztrégova meghagyandó.

92. Felső-Tiszovnyik neve a 8428-1904.-237. jkv. sz. véghatározatnak megfelelően Felsőtisztásra javasoltatik ismét megállapítani.

93. Fűrész és

94. Gács községek neve meghagyandó.

95. Gácslehota neve jelentésének megfelelően Gácsligetre lenne megváltoztatandó.

96. Gácsfalu

97. Gergelyfalva és

98. Kis-Libercse községek nevei, az utóbbi mint Kislibercse meghagyható.

99. Kis-Tugár község nevét a törvényhatóság a jelző elhagyásával javasolja megállapítani.

100. Lentvora község neve Lentőre

101. Lupocs község Gácslápásra

102. Madacska község neve Madácsira

103. Maskova község neve Maskófalvára és

104. Nagy-Lam község neve Nagylámra javasoltatik megállapítandónak egyezően a törvényhatóság 8428-1904.-237. jkv. sz. véghatározatával, az orsz. közs. törzskönyvbizottság javaslatával s a községek kérelmével.

105. Nagy-Libercse község neve egy szóban, mint Nagylibercse meghagyandó.

106. Nedelistye község neve a község kérelmével egyezően Nederesre

107. Óhuta község neve pedig szintén egyezően a község kérelmével Divényhutára állapittatik meg.

108. Parócza község neve érintetlenül marad.

109. Podrecsány község nevét a törvényhatóság 8428-1904.-237. jkv. sz. véghatározatában Törökfalvára kívánta átváltoztatni azon indokból, hogy e község évszázadokon keresztül képezte lakhelyét és ősi birtokát a vármegye történetében nagy szerepet játszott szendrői Török családnak. Minthogy azonban már Szatmár vármegyében is egy község viseli a Törökfalva nevet, az orsz. közs. törzskönyvbizottság a község nevét jelentésének megfelelően Patakaljában kívánta megállapítani. Ugyan a község a Patakalja nevet választotta, a törvényhatóság még is kifejezést óhajt adni a község új nevében a történelmi vonatkozásnak és ezért a község nevéül az orsz. közs. törzskönyvbizottság által szintén elfogadott Törökháza nevet hozza javaslatba.

110. Polichnó község neve Parlagos.

111. Prága község neve Gácsprága.

112. Priboj község neve a Perényes.

113. Rózsalehota község neve a Rózsaszállás névre lenne átváltoztatandó egyezően a törvényhatóság 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatában s a községek nyilatkozatában kifejezett kívánalmakkal.

114. Süllye község neve a magyaros kiejtésnek megfelelően Süllye állapítandó meg.

115. Szárazbrézó neve Száraznyírjes-re változtatandó át, míg

116. Szenna község neve a törvényhatóság 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatában javasolt Nógrádszénás név helyett a község Nógrádszenne nevét kérte. A törvényhatósági bizottság tekintettel a Szenna név tótos hangzására, ezuttal is a Nógrádszénás nevet hozza javaslatba.

117. Tamási község neve az 1898. évi IV. t.-cz.-ben foglaltaknak megfelelően megkülönböztetésül az ország területén levő többi hasonnevű községtől jelzővel látandó el. Az orsz. községi törzskönyvbizottság által javasolt Divénytamási név helyett azonban a község által javasolt Losoncztamási névhez járul hozzá a törvényhatóság, mert e név jelzőjét a nagy forgalmu Losoncz r.t. városról vevén, a község földrajzi fekvésének kifejezésére ez előbbinél sokkal alkalmasabb.

118. Tosoncza község neve a 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatban is kifejezett megállapodás szerint Tósárra lenne átváltoztatandó.

119. Tóthartyán neve jelző nélkül mint Hartyán.

120. Tót-Kelecsény neve egy szóban mint Tótkelecsény.

121. Tót-Kisfalu neve egy szóban mint Tótkisfalu.

122. Veres község neve pedig érintetlenül meghagyandó.

123. Závoda község neve az eddigi megállapodásokkal egyezően Érujfalura állapítandó meg.

IV. A losonczi járás.

124. Berzencze község neve az orsz. községi törzskönyvbizottság javaslatának megfelelően Ipolyberzencze-ben állapítandó meg.

125. Bisztricska község nevét a törvényhatóság 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatában Bertőcze-re kívánta megváltoztatni. Az orsz. közs. törzskönyvbizottság ezzel szemben a Bisztricska név jelentésével összefüggésben álló Ipolybesztercze nevet hozta javaslatba. A község viszont nevét a kis jelzővel ellátva Kisbisztricska-ra kívánta megváltoztatni. Minthogy a törvényhatóság 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatának meghozatalára éppen az készítette, hogy a nem magyar hangzásu községnevek kiküszöböltessenek, semmi esetre sem járulhat hozzá a község azon kívánságához, hogy az erősen idegen hangzásu Kisbisztricska név állapíttassék meg, hanem ezúttal is a Bertőcze nevet hozza javaslatba.

126. Csehbrézó község nevének Csehbrézó-ként való meghagyása ellen a törvényhatóság annak idegen hangzása miatt tiltakozik s ezuttal is a 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatban javasolt Csehberek nevet hozza javaslatba. E községben a nemzetközileg ismert Zlatnó üveggyártelep neve törzskönyvelendő.

127. Dobrocs község a 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatban s az orsz. közs. törzskönyvbizottság által is javasolt Dobori név helyett a Dabar nevet vá-

lasztotta. A törvényhatóság a község kivánalmát figyelembe véve szintén Dabar nevet hozza javaslatba.

128. Hradistya község a 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatban s az orsz. közs. törzskönyvbizottság által is javasolt Várkút nevet nem fogadta el, hanem a helyett nevét Ipolyhradistya névben kéri megállapítani. Ezen felette idegen hangzású névhez azonban a törvényhatóság hozzá nem járul, hanem ismételtlen a Várkút nevet hozza javaslatba.

129. Ipoly-Bolyk jelző nélkül mint Bolyk

130. Jelsőcz

131. Kálnó és

132. Kálnó-Garáb község neve egy szóban mint Kálnógaráb s végül

133. Kalonda községének neve meghagyandó.

134. Kis-Keresztúr és Nagy-Keresztúr község nevének Kétkeresztúrra és

135. Korna község nevének Kiskorna-ra való javaslatba hozott Kohó helyett a Kotmány nevet választotta. A törvényhatóság a község kivánalmához hozzájárul.

137. Lónyabánya község neve, ugyszintén

138. Losonc-Apátfalva község neve egy szóban írva, mint Losonczapátfalva, továbbá

139. Málnapataka község neve is meghagyandó. E névnél megjegyztetik, hogy az orsz. közs. törzskönyvbizottság által javasolt Málnapatak név nem felel meg a község eredeti nevének, amennyiben a község a XVIII. századbeli okmányokon is Málnapataka néven szerepel. (Lásd Mocsáry Nógrádvármegye monographiája). E községben az Ipoly puszta, Farkasvölgy puszta (gyártelep), Látka puszta (külön anyakönyvi kerületi székhely), Ujvilág puszta, Csehánka puszta és Szamotercs puszta helynevek törzskönyvelendők.

140. Miksi község neve meghagyandó.

141. Mucsiny község neve a magyarosabb Mucsényra

142. Mulyadka község neve pedig a 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatban tett javaslattal egyezően Kismulyadra állapittatik meg.

143. Nagy-Darócz neve egy szóban mint Nagydarócz meghagyandó.

144. Nagyfalu község neve pedig az orsz. közs. törzskönyvbizottság javaslattal egyezően Losoncznagyfaluban állapítandó meg.

145. Nemesfalva község neve érintetlen maradhat.

146. Ozdin község a 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatban javasolt Uzdvár s az orsz. közs. törzskönyvbizottság által javaslatba hozott Ozdvár név helyett az Ozdin név meghagyását kéri. A törvényhatóság azonban az idegen hangzású községneveket teljesen kiküszöbölni óhajtván, a vármegyében régen te szerepelt Uzd család emlékére a község nevéül ismételtlen az Uzdvár nevet hozza javaslatba.

147. Panyi-Darócz község azon kérelméhez, hogy a község neve az orsz. közs. törzskönyvbizottság által javasolt Ipolydarócz helyett egy szóba írva mint Panyidarócz meghagyassék arra tekintettel, hogy a község lakossága amugy is magyar, hozzájárul.

148. Pilis község neve érintetlenül hagyandó. E községben a Nagyromhány puszta neve, mely valaha önálló község volt, törzskönyvelendő.

149. Pincz és

150. Poltár községek neve érintetlenül hagyandó. E községben az agyagáru-gyár telepe Janka puszta néven törzskönyvelendő.

151. Rapp község neve érintetlenül hagyandó.

152. Rónya község neve a magyarosabb Ipolyróna

153. Sós-Lehota község neve pedig a 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározattal egyezően Sóliget-ben állapítatik meg.

154. Szinóbánya község nevét a törvényhatóság a 8428-1904. 237. jkv. számu véghatározatában kifejezett álláspontjához híven Szinóbányában kéri megállapítani, ezuttal is hangsúlyozván, hogy ezen különben nem nagyon magyaros hangzású név változatlanul hagyását indokoltta teszi az, hogy a községben levő két nagy gyártelep szenvedne érzékeny anyagi kárt, ha a külföldi kereskedelemben éppen e két vállalat által ismeretessé tett községnév átváltoztatnék. A Zsihlava telep és Katalinhuta telepek nevei törzskönyvelendők.

155. Terbeléd község és ugyszintén

156. Törincs község neve is érintetlen marad.

157. Turicska község neve a 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatban javasolt Etréfalura változtatandó át.

158. Udornya község nevét változatlanul meghagyni kéri. Minthogy azonban sem a község jelenlegi neve, sem az orsz. közs. törzskönyvi bizottság által javasolt név nem eléggé magyaros hangzású, a törvényhatóság az Udorháza nevet hozza javaslatba.

159. Uhorszka község a 8428-1904. 237. jkv. számu véghatározatban javasolt Magyarfalva nevet választotta. Minthogy azonban Magyarfalva nevű község több van az országban s e név jelzővel ellátva túl hosszú volna, a törvényhatóság az országos levéltár és az orsz. közs. törzskönyvbizottság által is javasolt Ipolymagyarit hozza javaslatba.

160. Vámosfalva jelenlegi nevének változatlanul hagyását kérte. Tekintettel arra, hogy e tót lakosságú község jelenlegi magyar neve a népéletbe már átment s hogy ha e név most ismét megváltoztatnék, úgy a nép körében a községnek a tót nyelven ismert neve hódítana tért, a törvényhatóság a jelenlegi községnév érintetlenül hagyását hozza javaslatba már azért is, mert az országban több Vámosfalva községnév nincsen, a pozsonymegyei Vámosfalva neve pedig könnyen látható el valamely alkalmas jelzéssel.

161. Videfalva és

162. Vilke község neve érintetlenül hagyandó. E községben a Nagydályó puszta neve törzskönyvelendő.

163. Zelene község neve a 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatban is javaslatba hozott s úgy az orsz. közs. törzskönyvbizottság mint a község által elfogadott Ipolyszele névvel cserélendő föl.

V. A nógrádi járás.

164. Agárd község neve jelzővel lévén ellátandó, az orsz. közs. törzskönyvbizottság által a Vácagárd név hozatott javaslatba. Minthogy azonban Vác város a Nógrád vármegye határain kívül esik, de ez a községtől sokkal nagyobb távolságra fekszik, semhogy annak neve a község nevével indokoltan kapcsolatba hozható lenne, a törvényhatóság a község képviselőtestületének egyhangúlag hangoztatott azon kívánságához járul hozzá, hogy a község neve Ósagárdban állapíttassék meg. Ezen elnevezést indokoltá teszi azon körülmény is, mert a község már a XIII-ik században is az Agárd nevet viselte.

165. Alsó-Petény község neve mint Alsópetény.

166. Alsó-Sáp község neve mint Alsósáp továbbá

167. Bánk és

168. Berkenye községek neve érintetlenül hagyandó.

169. Borsos-Berinke község nevét az orsz. közs. törzskönyvbizottság Borsosberénykére kívánja megváltoztatni magyarosabb hangzás kedvéért. E községet azonban úgy a községnek, mint egész vidéknek magyarajkú lakossága Borsosberinkének, sőt palóczosan Borsosbirinkének, vagy röviden Birinkének ejti ki. De a község a Mocsáry A. Monographia szerint a XVIII. században is a jelenlegi néven szerepelt. Ezért a törvényhatóság a község azon kérelmét tartja teljesítendőnek, hogy a község neve maradjon a jelenlegi Borsosberinke.

170. Diós-Jenő község neve mint Diósjenő.

171. Felső-Petény mint Felsőpetény.

172. Felső-Sáp mint Felsősáp.

173. Felső-Szátok jelző nélkül mint Szátok.

174. Horpács továbbá

175. Keszeg

176. Kétdodony

177. Kis-Ecset mint Kiseget

178. Kis-Maros mint Kismaros

179. Kosd

180. Legénd

181. Nagy-Oroszi mint Nagyoroszi

182. Nézsza

183. Nógrád és végül

184. Nőtincs községek nevei meghagyandók. E községben a Lókos pusztája neve törzskönyvelendő. (A budapest-kassai úton fekvő régi s ma is forgalmas csárda).

185. Pencz

186. Pusztaberki mint Pusztaberki

187. Rád és

188. Rétság községek nevei meghagyandók. E községben a Pusztaszántó (önálló község volt) és Jásztelek puszták nevei törzskönyvelendőek.

189. Romhány nagyközség és

190. Szécsénke s úgyszintén

191. Szendehely községek nevei érintetlenül hagyandók. E községben a Katalin puszta neve törzskönyvelendő (önálló község volt).

192. Sente

193. Tereske és

194. Tolmács községek nevei érintetlenül hagyandók.

195. Verőcze község neve Nógrádverőcze névre javasoltatik átváltoztatni azon indokból, mert a község neve a postai és vasúti forgalomban igen gyakran lőn összetévesztve a Szlavóniában fekvő Verőcze város nevével.

VI. A szécsényi járás.

196. Bussa és

197. Csalár községek nevei érintetlenül hagyandók. E községben az Ipolykürt puszta neve törzskönyvelendő.

198. Dolány

199. Endrefalva

200. Etes községek nevei érintetlenül hagyatnak. E községben az Etesiakna és Albertakna bányatelek nevei törzskönyvelendők.

201. Felfalu község neve a hasonló névű többi községtől való megkülönböztetésül Szécsényfelfalu-ban állapítandó meg.

202. Galábocs község neve érintetlenül hagyandó.

203. Halászi község neve jelzővel látandó el s ezért az orsz. közs. törzskönyvbizottság az Ipolyhalászi nevet hozta javaslatba. A törvényhatóság azonban a község azon kérelméhez járul hozzá, hogy a község Szécsényhalászi elnevezést nyerjen, hogy ekként a község nevében földrajzi fekvése pontosabban kifejezésre juthasson. Ezen községben a Pöstény puszta neve törzskönyvelendő (önálló község volt).

204. Hollókő község és

205. Karancskeszi nagyközség neve érintetlenül hagyandó. E községben a Kutas puszta helynév törzskönyvelendő.

206. Karancs-Ság mint Karancsság

207. Kis-Gerge mint Kisgerge

208. Kis-Hartyán mint Kishartyán érintetlenül hagyandó.

209. Kis-Zellő község nevének Alsózellőre való átváltoztatásához a törvényhatóság szintén hozzájárul, amennyiben az 1898. évi IV. t.-cz. értelmében a községnevek egy szóban kiírva állapítandók meg, mely esetben pedig a község neve Kiszellőnek írva idegenszerű hangzást nyerne.

210. Lipta-Gerge mint Liptagerge és

211. Litke község nevei meghagyandók.

212. Lócz község neve az országban levő hasonló névű községektől való megkülönböztetésül a község által is elfogadott Nagylóczra változtatandó át. E községben a Középsúny puszta neve törzskönyvelendő.

213. Luczin község nevét a törvényhatóság 8428-1904. 237. jkv. sz. véghatározatában Luczényra óhajtotta átváltoztatni, jelenleg azonban tekintettel arra, hogy a község ősi neve egyszerűen Lucza volt, a Luczaháza hozatik javaslatba.

214. Megyer község nevének Nógrádmegyerre való átváltoztatásához a törvényhatóság hozzájárul.

215. Mihály-Gerge egy szóban írva Mihálygerge néven állapítandó meg.

216. Nagy-Gécz nevének Magyargéczre való átváltoztatásához a törvényhatóság hozzájárul. E községben a Karpegécz puszta neve törzskönyvelendő.

217. Nagy-Zellő község nevének Felsőzellőre való átváltoztatásához a törvényhatóság hozzájárul, mert miután Kis-Zellő (lásd 209. a.) neve Alsózellőre változtatandó meg, kívánatos, hogy e község összetartozandósága nevükben inentúl is kifejezésre juttassék.

218. Nagyszécsény nagyközség nevét az orsz. közs. törzskönyvbizottság érintetlenül kívánta hagyni. A község azonban külön kérvényt nyújtott be az iránt, hogy neve ismét a régi Szécsény névben állapítassék meg. A nagyközség neve mindenkor Szécsény volt. E néven szerepel ezen történeti eseményekben gazdag múltú község a legrégebbi okmányokon is. Csupán az 1899. évben kérelmezte a nagyközség, hogy megkülönböztetésül a Sopron- és Vasvármegyék területén levő Szécsén községektől, neve mellé a Nagy jelzőt felvehesse s így nevét Nagy-Szécsénynek írhasse. A belügyi m. kir. minister úr 126.893-1899. sz. alatt kelt leiratában azonban a község nevét Nagyszécsényben állapította meg. Ezen alakjában azonban a nagyközség neve egészen elfedi a nagyközség eredeti nevét s így a nagyközség, hogy a történelmi Szécsény neve jellegéből kivetkőztetve ne maradjon, kérelmezte, hogy nevét ne kelljen egy szóban írva használnia. A belügyi m. kir. minister úr fentebb már hivatkozott leiratában kilátásba helyezte, hogy az 1898. évi IV. t.-cz. végrehajtása alkalmával a nagyközség kérelmét méltányló figyelembe fogja venni. Tekintve tehát, hogy a nagyközség Nógrád vármegyének földrajzi központja lévén, már évszázadok óta igen forgalmas és közismert mezőváros volt s így eredeti Szécsény néven igen gyakran fordul meg a történelmi kútfőkben. De ezen nagyközség hazánk történetében is emlékezetes helyet képez, amennyiben II. Rákóczy Ferencz fejedelem 1705. évi híres országgyűlését Szécsény mezővárosában tartotta meg. A történelmi hagyományoktól való legmerevebb elzárkózás s a lakosság, de úgy a vármegye egész közönségének a nemzeti hagyományokhoz ragaszkodó érületének figyelmen kívül hagyása volna tehát az, hogy e nagyközségnek – melynek falai között éppen a folyó 1905. évben fogja a vármegye megünnepelni az 1705. évi emlékezetes országgyűlés évfordulóját – ősi fényes nevének használatától az elmodernizált Nagyszécsény elnevezés további meghagyásával elüttetnék. Ezért a törvényhatóság ezúttal kifejezetten kéri a m. kir. belügyminister urat, hogy az 1898. évi IV. t.-cz.-en alapuló jogánál fogva – minthogy Nagyszécsény nevet a község éppen a törvény rendelkezései folytán nem használhat – a Szécsény ősi nevet a nagyközségnek visszaadni kegyeskedjék.

219. Nógrád-Ludány község nevét a község Nógrádludányban kívánta meghagyni. Tekintettel azonban arra, hogy e község nevének jelző felvétele az

orsz. közs. törzskönyvbizottság szerint fölösleges, maradjon a község neve egyszerűen Ludány.

220. Nógrádsipek

221. Piliny

222. Rárósmulyad

223. Rimócz

224. Ság-Ujfalu mint Ságújfalu és

225. Sós-Hartyán mint Sóshartyán meghagyandó.

226. Szakal község nevét a törzskönyvbizottság Rárósszakál-ra kívánja átvaltoztatni. A törvényhatóság a község által választott Nógrádszakal névhez nem járul hozzá, hanem gyakori használatban unalmassá váló Nógrád jelző helyett a földrajzi fekvését szintén jól kifejező Rárósszakal nevet hozza javaslatba annak megjegyzésével, hogy a tiszta palócz nyelvű lakosság a község nevét mindég Szakalnak és nem Szakálnak ejtette ki s a község neve a XVIII. században is Szakal és Szakál volt. (Lásd Mocsáry Monográphiája).

227. Szalmatercs község neve változatlanul

228. Tarnócz község neve Ipoly jelzővel, mint Ipolytarnócz és

229. Varsány község neve meghagyandó. E községben a Táb pusztája neve törzskönyvelendő.

230. Zobor község neve érintetlenül marad.

VII. A sziráki járás.

231. Alsótold neve meghagyandó.

232. Bágyon község neve jelzővel lévén ellátandó, a törvényhatóság a község által választott Nógrádbágyon név helyett az orsz. közs. törzskönyvbizottság által javasolt Kisbágyon nevet hozza javaslatba.

233. Becske,

234. Bér

235. Berczel községek nevei érintetlenek maradnak. E községben az Ordas pusztája neve törzskönyvelendő.

236. Bokor és

237. Buják községek nevei érintetlenek maradnak. E községben Hényel pusztája neve törzskönyvelendő.

238. Csécsé nagyközség neve érintetlen marad. E községben a Bélahalom pusztája neve törzskönyvelendő.

239. Dengeleg község neve az orsz. közs. törzskönyvbizottság Cserhátdegelegre óhajtotta megvaltoztatni. A község azonban a leleszi levéltár adatai szerint 1637-ben birt. ősi Egyházasdengeleg nevet választotta, a törvényhatóság szintén az Egyházasdengeleg nevet hozza javaslatba, annyival is inkább, mert a község a Cserhát hegységtől messzire fekvő, azzal semmi vonatkozásban nincsen.

240. Ecseg község neve érintetlen marad. E községben a Pusztakeresztvölgy pusztája neve törzskönyvelendő.

241. Erdő-Kürt község neve mint Erdőkürt
242. Erdőtarcsa község neve mint Erdőtarcsa
243. Felső-Told község neve mint Felsőtold és
244. Garáb község neve megmarad.

245. Guta község nevét az orsz. közs. törzskönyvbizottság az országos levéltár javaslatára Vámosgutára kívánta megállapítani azon alapon, hogy a község régi vámszedő hely volt. A község azonban a határán keresztülfutó Galga patak után Galgaguta nevet választotta. A törvényhatóság hozzájárul a község kérelméhez, amennyiben a Galga patak nevét minden valószínűség szerint a török hódoltság alatt Buják várában parancsnokolt Galga basáról nyerte s így történelmi vonatkozás e névben is van.

246. Héhalom
247. Heréd
248. Jobbágyi
249. Kálló

250. Kozárd községek nevei érintetlenül hagyatnak. E községben a Pogányvár nevű puszta neve törzskönyvelendő. (Régi földvár volt, ma uradalmi szék)

251. Kökényes község nevének Nagykökényesre való átváltoztatásához a törvényhatóság hozzá nem járul, hanem a községben az ősidőkben fennállott monostor emlékére Kökényesmonostor nevet hozza javaslatba.

252. Kövesd község nevét az orsz. közs. törzskönyvbizottság Szandakövesdre kívánta megváltoztatni. A község azonban a határán keresztül folyó patak után a Galgakövesd nevet választotta. Minthogy a község a szandai vártól igen messze fekszik, a törvényhatóság a község földrajzi fekvésének megfelelőbb Galgakövesd nevet ugyan nem kifogásolja, tekintettel azonban arra, hogy e nevet a nagyközség írásban a leveleken szokásos módon G. Kövesd-re rövidítené, mi által az könnyen téveszethetné össze Garamkövesd község nevével, a Nógrád jelző használatához kivételesen hozzájárul s így a Nógrádkövesd nevet hozza javaslatba.

253. Kutasó és

254. Lőrinczi községek nevei érintetlenek maradnak. E községben a Veresmajor puszta és a Selypi cukorgyár-telep törzskönyvelendők.

255. Palotás község neve érintetlen marad. E községben a Páltelek puszta neve törzskönyvelendő.

256. Szanda község neve érintetlen marad. E községben a Szandaváralja nevű puszta neve törzskönyvelendő (önálló község volt).

257. Szarvasgede község neve meghagyandó.

258. Szent-Iván község nevének Cserhátszentivánra való átváltoztatásához a törvényhatóság hozzájárul.

259. Szirák nagyközség neve érintetlenül hagyandó. A Cziframajor puszta neve törzskönyvelendő (fajménes).

260. Terény község neve érintetlen marad. Pusztakiskér neve törzskönyvelendő (uradalom, szeszgyár).

261. Vanyarcz és

262. Zagyva-Szántó községek neve ez utóbbié mint Zagyvaszántó meghagyandó.

VIII. Losonc r. t. város.

263. Losonc r. t. város neve érintetlenül marad. A város területén lévő puszták közül a Fabianka puszta és a Losonczy Gőzmalomtelep neve törzskönyvelendő.

Ezen véghatározat kiadatik a vármegye alispánjának azzal, hogy jogerőre emelkedte után az országos községi törzskönyvbizottság útján a m. kir. belügyminister úrhoz felterjesztendő lesz s ennek egy-egy példánya a hét járás főszolgabírójának és Losonc r. t. város polgármesterének megküldetik.

Egyben ezen véghatározat a vármegye hivatalos lapjában szabályszerűen kihirdetendő lesz azzal, hogy ellene kihirdetésének 8-ik napjától számított 15 napon belül a vármegye alispánjához benyújtott s a m. kir. belügyminister úrhoz intézett fellebbezésnek van helye. *(Nógrád vármegye Hivatalos Lapja. XXXIV. évf., 23. sz. 1905. június 1. 1-6. p.)*.

Az első világháborút követően, a tanácsköztársasági események következményeként 1918–1919-ben több nógrádi települést (Balassagyarmat, Salgótarján, Szécsény) szálltak meg a csehszlovák légionáriusok, de csak rövid időre, mert a lakosság fegyveres ellenállása meghátrálásra kényszerítette őket. Néhány településen rövidebb ideig cseh közigazgatást vezettek be.

1918. október 23-án lemondott a király által kinevezett magyar kormány, majd megalakították a Nemzeti Tanácsot. Létrejöttek a helyi nemzeti tanácsok, munkás-, katonai- és földművestanácsok. A korábbi törvényhatósági bizottságok, illetve a képviselő-testületek helyett ezek vették át a közigazgatás irányítását.

Az 1919-es eseményekhez tartozik még, hogy elrendelték Erdőtarcsa községnek Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyébe való átcsatolását. Az idő rövidsége miatt minden bizonnyal csak papíron maradt ez az intézkedés. A nem is közvetlenül a megye szélén fekvő településnek kihatása fizikailag „nem” lett volna megoldható.

Az északi részekben, a katonailag megszállt területeken ún. katonai közigazgatást vezettek be. Ennek következtében mesterségesen létrejött egy csehszlovák és magyar határ az Ipoly folyó szakaszán. Ezt véglegesítette az 1920. július 4-én életbeléptetett trianoni békeszerződés. A gyászkeretbe foglalt törvény rögzíti Nógrád vármegye határait. Ezzel az intézkedéssel Nógrád vármegye 1747 km²-ét, területének 42,3 %-át, Losonc város és 117 települése 92.897 lakójával (lakói 35,5 %-ával) Csehszlovákiához csatolta. A gyászkeretes törvény így rögzíti Nógrád vármegye határait:

(Részletek a gyászkerettel ellátott XXXIII. törvénycikkből, a trianoni békeszerződésből.)

Az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.

(A megerősítő okiratok létéről felvett első jegyzőkönyv kelte: 1921. július hó 26. napja.)

(Kihirdetése elrendeltetett 1921. évi július hó 27-én. – Kihirdettetett az „Országos Törvénytár”-ban 1921. évi július hó 31-én.)

1. §. Tekintettel a kényszerhelyzetre, amely Magyarországra nézve a világháború szerencsétlen kimenetele folytán előállott, és amely annak idején a m. kir. kormánynak a békeszerződés aláírására vonatkozó elhatározásánál is döntő súllyal bírt: az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés a hozzátartozó térképpel és a békeszerződés egyes rendelkezéseinek függelékével, valamint a békeszerződés kiegészítésül ugyancsak 1920. évi június hó 4. napján kelt jegyzőkönyvvel és nyilatkozattal együtt a magyar állam törvényei közé iktattatik.

II. rész.

Magyarország határai

27. cikk.

Magyarország határai következőképpen állapíthatnak meg (lásd a csatolt térképet):

4. *Cseh-Szlovákországgal:*

„... innen dél-délnyugat felé a 278. magassági pontig a Sajó és a Rima összefolyásától délre:

a helyszínén oly módon meghatározandó vonal, hogy a bánrévei pályaudvar Magyarországnak maradjon, amely lehetővé teszi, hogy szükség esetén a pelsőczy és losonczi két vasúti vonal közt cseh-szlovák területen összekötő vonal legyen építhető;

innen délnyugat felé a 485. magassági pontig, körülbelül 10 km.-re Salgótarjántól kelet-északkeletre:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely általában az északra eső Rima és a délre eső Hangony és Tarna medencéinek vízválasztó-vonalát követi;

innen nyugat-északnyugat felé a 727. magassági pontig:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Magyarországnak hagyja Zagyvaróna és Salgó helységeket és bányákat és Somosújfalú állomástól délre halad;

innen északnyugat felé a 391. magassági pontig, körülbelül 7 km.-re Litkétől keletre:

az a vonal, amely általában a Dobroda medencéjét északkeleten határoló gerincet követi s a 446. magassági ponton át halad;

innen északnyugat felé, az Ipoly folyásán, Tarnóczytól északkeletre, körülbelül 1.500 m. távolságnyira választandó pontig:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely a 312. magassági ponton és Tarnóczy és Kalonda között át halad;

innen délnyugat felé az Ipoly kanyarulatában, Tesmagtól délre körülbelül 1 km. távolságnyra választandó pontig;

az Ipoly folyása lefelé;

innen nyugat felé az Ipoly folyásán, Tésától nyugatra körülbelül 1 km. távolságnyra választandó pontig;

a helyszínén oly módon megállapítandó vonal, hogy az Ipolyság állomástól délre haladjon, s egészen cseh-szlovák területnek hagyja az ipolyság-csatai vasúti vonalat, valamint a korponai elágazást is, de egészen Magyarországnak hagyja Bernece és Tésa helységeket;

innen dél felé a Dunába való torkolásig;

az Ipoly folyása lefelé; (...) (Az 1921. évi törvények gyűjteménye. Budapest, 1922. 501., 550-573. p.)

C, Közigazgatási változások 1921–1938-ig, a Felvidék visszacsatolásáig

Mint ahogyan említettük, a trianoni béke az Ipolyt határfolyóvá tette és Nógrád vármegye Ipoly-jobbparti részét Csehszlovákiának adta. A Magyarországnak megmaradt déli részét az 1923. évi XXXV. tc. a megcsonkított Hont vármegye magyarországi Ipoly-balparti részével „Nógrád és Hont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye” néven szervezte meg. (Nem hivatalos elnevezésként használták a „Csonka Nógrád és Csonka Hont Vármegyék” címzést is.)

1922-ben a lakosság kérésére a határmegállapító bizottság a Csehszlovákiának juttatott Somoskő és Somoskőújfalu községeket visszacsatolta Magyarországhoz. Ünnepestes átadásuk 1924-ben történt meg.

A határrendezés következtében számos olyan település keletkezett, ahol maga a település lett „kettévágva”, vagy a hozzátartozó lakott külterület került át a határ valamelyik oldalára. Ilyen község volt a Hont vármegyei Ipolyság is, ahol az ottani Törvényhatósági Bizottság határozatot hozott azzal kapcsolatban, hogy a településnek magyar fennhatóság alatt maradt részét Ipolyság-Újfalu elnevezés alatt kisközséggé alakítja. A két vármegye egyesítését követően újból tárgyalták az ügyet, de a tervezett település alapítása bizonyos feltételeknek nem felelt meg, s emiatt a tervből nem lett semmi.

1922-ben Salgótarján, 1923-ban pedig Balassagyarmat kapott városi rangot.

Először 1925-ben ideiglenesen, majd az 1928. évi IX. tc. értelmében Gömör-Kishontból Tajti községnek a trianoni határokon belül maradt részét és Zabar községet Borsod vármegyéből Nógrád és Hont vármegyéhez osztották be.

Az 1932. évi I. tc. alapján Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyétől Nógrád és Hont vármegyéhez csatolták Alsópenc és Sügyi pusztákat.

A tárgyalt korszakunkban két szabályrendeletet fogadott el a vármegyei Törvényhatósági Bizottság. 1929: hét járás (balassagyarmati, nógrádi, salgótarjáni, szécsényi, sziráki, szobi és vámosmikolai) 172 település, 1932: hat járás és

egy szolgabírói kirendeltség (balassagyarmati, nógrádi, salgótarjáni, szécsényi, sziráki, szobi és vámosmikolai szolgabírói kirendeltség) 176 település.

1938. november 2-án az I. bécsi döntés visszacsatolta a nyelvhatárig Nógrád vármegye északi részét. Néhány hetes katonai közigazgatás után Nógrád-Hont vármegyék egyesítését megszüntetve, a két részt beosztották eredeti vármegyéjükbe.

D, Közigazgatási változások 1939-1945-ig, a trianoni határok visszaállításáig

Az I. bécsi döntést követően új törvények születtek a megváltozott közigazgatás miatt. Hont vármegyének a Nógrád vármegyével egyesült részét az 1939. évi VI. tc.-kel Bars és Hont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye néven újjászervezte. Nógrád vármegye pedig visszakapta az eredeti elnevezését.

A Felvidék visszacsatolását követően számos határkiigazítás történt a két ország közös megegyezése alapján. A magyar-csehszlovák határmegállapító bizottság a lakosság kívánságát figyelembe véve 1939. március 14-én Felsőzellő és Tótygyarmat településeket Magyarországnak, március 6-án pedig Mikszáthfalvát Csehszlovákiának juttatta. Tótygyarmat község elvesztette önállóságát és Balassagyarmat része lett.

Losonc a csehszlovák közigazgatás alatt nagyközség volt, 1939. július 15-én újra visszakapta a megyei városi rangot.

A tárgyalt időszakban egy vármegyei szabályrendelet kiadásáról van tudomásunk. 1941: hat járás (balassagyarmati, nógrádi, salgótarjáni, szécsényi, sziráki, losonci) 167 település.

A II. világháború harci eseményei még zajlottak, amikor 1945. január 20-án Moszkvában megkötötték a magyar fegyverszüneti egyezményt.

E, Közigazgatási változások 1945-1950-ig

A moszkvai egyezmény visszaállította az 1938. november 2-a előtti országhatárokat, vagyis a trianoni határokat. A 4330/1945. ME. sz. és ennek végrehajtására vonatkozó 150.000/1946. BM sz. rendelettel Nógrád vármegye, valamint Bars és Hont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye Magyarországnak maradt részeit, Nógrád és Hont vármegye néven egyesítették. Északon és nyugaton az Ipoly mint határfolyó, keleten Borsod-Gömör vármegye és Heves vármegye, délen Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye határolta. Területe 2822 km² volt, székelye továbbra is Balassagyarmat maradt.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány által kiadott 4330/1945. ME. sz. rendelet megyék közötti területátcsatolásokat rendelt el. Ennek értelmében Heves vármegyéből Nógrád-Hont vármegyébe Hasznos és Tar nagyközségek és a nagybátonyi körjegyzőség községei, Nógrád-Hont vármegyéből Heves vármegyébe a herédi, jobbágyi és lőrinci körjegyzőség községei, Nógrád-Hont vármegyéből

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyébe a szobi járás községei, továbbá Kosd nagyközség, valamint a nógrádverőcei és penci körjegyzőségek községei kerülnek átcsatolásra. A rendelet végrehajtásának időpontját 1946. december 31-ében alapították meg a tárgyalásoktól függően.

A megye történetében is fontos tény tartalmazó rendelkezés fel lett függesztve, csak évek múltán, 1950-ben nyert törvényes intézkedést. Viszont 1946-ban három nógrádi településnek az átcsatolását elrendelték Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyébe: Kosd, Penc és Rád.

Még a tárgyalt időszakunkban, 1946-ban merült fel annak gondolata, hogy a vármegye székhelyét Balassagyarmatról Salgótarjánba kell áthelyezni. Az évek húzóórája majd 1950-ben nyer megoldást.

1949-ben jelent meg a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 4343/1949. MT. sz. rendelete, melyben az 1945-ben már elfogadott területrendezési előírások végrehajtását, Nógrád-Hont vármegye nevének megváltoztatását Nógrád megyére, valamint a vármegye székhelyének Balassagyarmatról Salgótarjánba való áthelyezését rendelte el. A végrehajtás időpontja 1950. január 1., a megyeszékhely esetében pedig 1951.

F, Közigazgatási változások 1950-től napjainkig

Az 1950. január 1-vel életbelépett közigazgatási változásokat követően jelentősen átalakult Nógrád megye közigazgatási szervezete. Területek lettek átcsatolva Nógrád megyétől Heves és Pest megyékhez, valamint Heves megyétől Nógrád megyéhez. Azóta megyénkkel kapcsolatosan nem történt területátcsatolás. Területe 2544 km².

Bizonyos gazdasági beruházások kapcsán (Ipoly folyó szabályozása, útépités) kisebb határkiigazítások történtek Csehszlovákiával, majd Szlovákiával.

A megye területe 1950-ben öt közigazgatási járásra volt osztva: balassagyarmati, pásztói, rétsági, salgótarjáni és szécsényi. A szécsényi járást 1978. december 31-ével megszüntették, községeit a balassagyarmati és a salgótarjáni járásokba osztották be. A járásokat véglegesen 1984-ben szüntették meg. Ezt követően létrehozták a nagyobb települések vonzáskörzeteinek településrendszerét, a város városkörnyékének községeit, vagy bizonyos településeket megyei irányítás alá vontak. Ezek a rendelkezések 1990-ig voltak érvényben.

Számos települést egyesítettek, majd 1989 után, a rendszerváltást követően számos település élt az önrendelkezés jogával és az egyesítésből kilépve megalkotta önálló önkormányzatát. Ahol a lakossági létszám szükségessé tette, ott pedig körjegyzőséget hoztak létre, aminek történetisége szintén 1950-ben szűnt meg.

Az 1950-ben bevezetett tanácsi rendszerben több új település is létesült községek összevonásából más elnevezés alatt, illetve 1989 után kiválás folytán szűnt meg és visszakapta történelmi nevét. 2002-ben Bátorterenyre városból kivált Rákócziabánya településrész és lett önálló község. Ez az egyetlen olyan település, ami teljesen új alapokkal kezdte meg működését. A korábban egyesített

települések szétválását, illetve kiválását követően önálló életüket többnyire a következő önkormányzati választások után kezdik meg. A 2006-os választásokat követően lesz önálló a Balassagyarmattól elvált Ipolyszög és a Salgótarjától elvált Somoskőújfalu is.

A rendszerváltást követően az Országgyűlés határozatban rögzítette Magyarország megyéinek nevét és székhelyét. Nógrád megyét illetően a következőket olvashatjuk:

- Az Országgyűlés 67/1990. (VIII. 14.) OGY határozata a Magyar Köztársaság megyéiről, a megyék nevééről és székhelyéről. *(Részletek a rendeletből).*

1. Az Országgyűlés a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 95. § (4) bekezdése alapján a Magyar Köztársaság megyei tagozódását jelenlegi területükkel, **a megyék nevét és székhelyét a következők szerint határozza meg:**

12. Nógrád megye

székhelye: Salgótarján.

A 2005-ös Magyarország Helységnévkönyve alapján Nógrád megye településeinek száma 129. Ebből hat város (Salgótarján, 1922 óta, egyben megyei jogú város, Balassagyarmat 1923 óta, Pásztó 1984 óta, Szécsény 1986 óta, Bátonytereny és Rétság 1989 óta), a többi település községi rangot visel.

Nógrád megye területi változásai
(összefoglaló táblázat)

Időpont	Település	Új beosztás	Megjegyzés
1850-1860	Szelestény, Zahora	Hont vm.-ből Nógrád vm.-be	1893-ban Alsó-, Felső- és Közép-Palojta, Szelestyén, Zahora újra kérte Nógrád vm.-hez csatolást, de nem hagyták jóvá, mivel Hont vm. Nagyoroszi, Dejtár és Patak községet kérte cserébe
1854-1860	Béna, Csomatelke, Egyházasközt, Gömörsid, Sőreg, Tajti,	Gömör vm.-ből Nógrád vm.-be	1877-ben Béna kérvényezte Nógrád vm.-hez csatolását, de Gömör vm. cserében Korlát, Óbást, Vecseklő, (Medves)Hidegkút és Cered községet kérte, melyet Nógrád vm. elutasított
	Korlát	Nógrád vm.-ből Gömör vm.-be	
	Cered, (Medves)Hidegkút, Pogony, Tótújfalu	Nógrád vm.-ből Heves vm.-be	
1881	Kisoroszi	Nógrád vm.-ből Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.-hez	1881. LXIII. törvény 1. §. 9. pontja alapján, előzmény: 1872-től folyt a vita, mivel Nógrád vm. cserébe Csóvárt és Varsányi pusztát kérte

Időpont	Település	Új beosztás	Megjegyzés
1919. VI. 24.-VIII.	Erdőtarcsa	Nógrád m.-ből Pest m.-be	érvénytelenített tanácsköztársasági intézkedés
1919. X.	A Balassagyarmati járásból 8 község, a Gácsi járásból 27 község, a Kékkői járásból 29 község, a Losonci járásból 48 község és Losonc város, a Salgótarjáni járásból 5 község, a Szécsényi járásból 7 község (a)	Nógrád vm.-ből Csehszlovákiához	Az 1921. XXXIII. törvénnyel vált hivatalossá a trianoni béke
1923-1938	Bernecebaráti, Drégelypalánk, Hont, Ipolydamásd, Ipolytölgyes, Ipolyvece, Kemence, Kóspallag, Letkés, Márianosztra, Nagyörzsöny, Nagymaros, Perőcsény, Szob, Szokolya, Tésa, Újkóvár, Vámosmikola, Zebegény	Hont vm. és Nógrád vm. Magyarországon maradt részeit egyesítették	1923. XXXV. törvény 11. §. Nógrád és Hont közigazgatásilag egyelőre egyesített (k.e.e.) vm. létrehozásáról
1924. II.	Somoskő, Somoskőújfalu	Csehszlovákiától Nógrád és Hont k.e.e. vm.-hez	A határmegállapító bizottság 1922 októberi határozata alapján
1929. I. 1.	Tajti Magyarországon maradt területe, Zabar	Borsod-Gömör és Kishont k.e.e. vm.-től Nógrád és Hont k.e.e. vm.-hez	1928. IX. törvény, előzmény: 1925-től tárgyalás folyt a két vm. között
1932. IX. 1.	Alsópenc, Sügyi-puszta	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.-től Nógrád és Hont k.e.e. vm.-hez	1932. I. törvény, közigazgatásilag Penchez csatolták mindkét pusztát
1938. XII. 22. - 1945.	Bernecebaráti, Drégelypalánk, Hont, Ipolydamásd, Ipolytölgyes, Ipolyvece, Kemence, Kóspallag, Letkés, Márianosztra, Nagyörzsöny, Nagymaros, Perőcsény, Szob, Szokolya, Tésa, Újkóvár, Vámosmikola, Zebegény	a megszűnt Nógrád és Hont k.e.e. vm.-től az újonnan alakított Bars és Hont k.e.e. vm.-hez	A Felvidék visszacsatolásáról rendelkező 1938. XXXIV. törvény végrehajtásáról szóló 9330/1938. M.E. sz. rendelet alapján

Időpont	Település	Új beosztás	Megjegyzés
	Apátújfalu, Bátorfalu, Csáb, Dacsókeszi, Erdőszelestény, Ipolybalog, Ipolyharaszi, Ipolykeszi, Kiscsalomja, Kóvár, Leszenye, Lukanénye, Nagycsalomja	Hont vm. visszacsatolt részéből Nógrád vm.-hez	
	Béna, Egyházasbást, Tajti	Gömör és Kishont vm. visszacsatolt részéből Nógrád vm.-hez	
	Korláti, Óbást	Nógrád vm. visszacsatolt részéből Gömör és Kishont vm.-hez	
	A Balassagyarmati járás 8 elcsatolt községéből 5, a Gácsi járásból Gács, a Losonci járás 47 elcsatolt községéből 29 és Losonc város, a Salgótarjáni járás 5 elcsatolt községéből 2, a Szécsényi járás 7 elcsatolt községéből 5 (b)	Nógrád vm.-hez Csehszlovákiától	
1939. III.	Felsőzellő	Csehszlovákiából Nógrád vm.-hez	A 2870/1939. M.E. sz. rendelet alapján, ugyanekkor megszüntették Tótygyarmat önállóságát és Balassagyarmathoz csatolták
	Mikszáthfalva (Kürtabony)	Nógrád vm.-ből Csehszlovákiához	A 7901/1939. M.E. sz. rendelet alapján
1940	OFB telep, Nagybátony Mátraverebélyhez Vasúti telep, Maconka Kisterenyéhez	Heves vm.-től Nógrád vm.-hez	Előzmény: Nógrád vm. már 1927-ben elfogadta a két terület átcsatolását, de elutasította Csengerháza puszta átadását
	Csengerháza puszta	Nógrád vm.-től Heves vm.-hez	A Mátraverebélyel egybeépült OFB telep és a Kisterenyével egybeépült Vasúti telep átadásáért cserébe

Időpont	Település	Új beosztás	Megjegyzés
1945. III.	Bernecebaráti, Drégelypalánk, Ipolydamásd, Ipolytölgyes, Ipolyvece, Hont, Kemence, Kóspallag, Letkés, Márianosztra, Nagybörzsöny, Nagymaros, Perőcsény, Szob, Szokolya, Tésa, Vámosmikola, Zebegény	A megszűnő Bars és Hont k.e.e. vm.-től az újra megszervezett Nógrád és Hont k.e.e. vm.-hez	Az 1945. I. 20-án Moszkvában kötött és az 525/1945. M.E. /III. 17./ sz. rendelettel kihirdetett fegyverszüneti egyezmény 19. szakasza értelmében vissza kell állítani az 1938. november 2-a előtti határokat, a területi változásokat az 526/1945. M.E. /III. 17./ sz. rendelet helyezte hatályon kívül, Nógrád és Hont vm.-k egyesítéséről a 4330/1945. M.E. /VI. 8./ sz. rendelet intézkedett
1946.	Kosd, Penc, Rád	Nógrád vm.-től Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.-hez	Ideiglenes Nemzeti Kormány 4330/1945., Magyar Közlöny 1946/28., 1854/1946/10. tvhb.
1950. I. 1.	Dorogháza, Hasznos, Maconka, Mátramindszent, Nádújfalu, Nagybatony, Pásztó, Szuha, Szurdokpüspöki, Tar	Heves m.-től Nógrád m.-hez	4343/1949. MT. /XII. 14./ sz. rendelet alapján, előzmény: a 4330/1945. M.E. /VI. 8./ sz. rendelet Hasznos, Maconka, Nagybatony és Tar Nógrád és Hont k.e.e. vm.-hez, Heréd, Jobbágyi, Lőrinci, Nagykökényes, Szarvasgede és Zagyvaszántó Heves vm.-hez, valamint a Szobi járás és Kismaros, Kosd, Nógrádverőce, Penc, Rád községek Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.-hez csatolásáról döntött, de nem hajtották végre.
	Heréd, Lőrinci, Nagykökényes, Zagyvaszántó	Nógrád m.-től Heves m.-hez	
	Bernecebaráti, Ipolydamásd, Ipolytölgyes, Kemence, Kismaros, Kóspallag, Letkés, Márianosztra, Nagybörzsöny, Nagymaros, Nógrádverőce, Perőcsény, Szob, Szokolya, Tésa, Vámosmikola, Zebegény	Nógrád m.-től Pest m.-hez	

(a) Balassagyarmati járás: Ebeck, Ipolykér, Ipolyvarbó, Kürtabony (*Szklabonya*), Kürtösújfalu (*Kisújfalu*), Óvár, Szécsénykovácsi, Zsély

Gácsi járás: Ábelfalva (*Abelova*), Budaszállás (*Budalehota*), Dabar (*Dobrocs*), Divény, Divényoroszi, Fűrész, Gács, Gácsfalva, Gácsláros (*Lupocs*), Gácsliget (*Gácslehota*), Gácsprága (*Prága*), Gergelyfalva, Kotmány (*Kotmanlehota*), Lentő (*Lentvora*), Losonctamási (*Tamási*), Lónyabánya, Madácsi (*Madácska*), Maskófalva (*Maskova*), Nederes (*Nedelistye*), Parlagos (*Polichno*), Patakalja (*Podrecsány*), Rózsaszállás (*Rózsalehota*), Süllye, Tósár (*Tosonca*), Tugár (*Kistugár*), Udvarház (*Udornya*), Vámosfalva

Kékkői járás: Alsóesztergály, Alsósztrégova, Alsótisztás (*Alsótiszovnyik*), Borosznok, Csalányos (*Zsihlava*), Divényhuta (*Óhuta*), Erdőszele (*Szelc*), Éréjfalu (*Závada*), Felsőesztergály, Felsősztrégova, Felsőtisztás (*Felsőtiszovnyik*), Kishalom (*Kissztrácin*), Kiskürtös, Kislibercse, Lest, Nagyhalom (*Nagysztrácin*), Nagykürtös, Nagylám, Nagylibercse, Nógrádszenna, Nógrádszentpéter, Paróca, Perényes (*Priboj*), Száraznyírjes (*Száraz-Brezó*), Tóthartyán, Tótkelecsény, Tótkisfalu, Túrmező (*Turopolya*), Veres

Losonci járás: Bolgárom, Csákányháza, Csehberék (*Csehbrézó*), Etréfalva (*Turicska*), Füle, Fülekelecsény, Fülekkovácsi, Fülekpilis (*Pilis*), Fülekpüspöki, Füleksávoly (*Sávoly*), Ipolyberzence (*Berzence*), Ipolybeszterce (*Bisztricska*), Ipolybolyk (*Bolyk*), Ipolygalsa (*Galsa*), Ipolynyitra, Ipolyrónya (*Rónya*), Ipolymagyari (*Uhorszka*), Ipolyszele (*Zelene*), Jelsőc, Kálnó, Kálnógaráb, Kalonda, Kétkeresztúr (*Kis- és Nagy-Keresztúr*), Kiskorna (*Korna*), Kismulyad (*Mulyadka*), Korláti (*Korlát*), Losonc, Losoncapátfalva, Losoncnagyfalu (*Nagyfalu*), Losonctugár (*Tugár*), Málnapatak, Miksi, Mucsény (*Mucsiny*), Nagydaróc, Nemesfalva (*Mlágýó*), Ozdín, Panyidaróc, Perse, Pinc, Poltár, Ragyolc, Rapp, Sósliget (*Sóslehota*), Szinóbánya, Terbeléd, Tőrincs, Várkút (*Hradistya*), Videfalva, Vilke

Salgótarjáni járás: Medveshidegkút (*Hidegkút*), Óbást, Somoskő, Somoskőújfalva, Vecseklő

Szécsényi járás: Alsózellő (*Kiszellő*), Bussa, Csalár, Felsőzellő (*Nagyzellő*), Galábocs, Rárósmulyad, Zobor

(b) Balassagyarmati járás: Ipolykér, Ipolyvarbó, Óvár, Szécsénykovácsi, Zsély

Losonci járás: Bolgárom, Csákányháza, Füle, Fülekelecsény, Fülekkovácsi, Fülekpilis, Fülekpüspöki, Füleksávoly, Gács (*a gácsi járásból*), Ipolybolyk, Ipolygalsa, Ipolynyitra, Jelsőc, Kalonda, Kétkeresztúr, Kismulyad, Losonc, Losoncapátfalva, Miksi, Mucsény, Nagydaróc, Panyidaróc, Perse, Pinc, Ragyolc, Rapp, Terbeléd, Tőrincs, Vilke

Salgótarjáni járás: Medveshidegkút, Vecseklő

Szécsényi járás: Bussa, Csalár, Galábocs, Rárósmulyad, Zobor